

IMPORT O‘RNINI BOSUVCHI ISHLAB CHIQARISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR

NIYAZOVA XILOLA

Kirish

Globalizatsiya jarayonlari kuchaygan hozirgi davrda mamlakatlar iqtisodiyotida tashqi savdo aloqalarining o‘rni beqiyosdir. Shu bilan birga, ko‘plab davlatlar strategik va iqtisodiy xavfsizlik nuqtai nazaridan importga haddan ziyod bog‘liqlikni kamaytirish masalasini dolzarb deb bilmog‘da. Bu borada “import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarish” tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarish – bu mamlakatda ilgari chetdan olib kelinayotgan mahsulotlarni ichki sharoitda ishlab chiqarishga yo‘naltirilgan iqtisodiy strategiya bo‘lib, u ichki bozorni milliy mahsulotlar bilan ta‘minlash, yangi ish o‘rinlari yaratish va valyuta chiqib ketishini kamaytirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan buyon ushbu yo‘nalishda qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash, soliq imtiyozlari berish, investitsiya jalb etish, ilm-fan va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etish kabi ishlar shular jumlasidandir.

1. Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishning mohiyati va ahamiyati

Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishning asosiy maqsadi – ichki ehtiyojlarni mahalliy resurslar va imkoniyatlar asosida qondirishdir. Bu jarayon bir necha yo‘nalishda ahamiyat kasb etadi:

1. **Iqtisodiy mustaqillikni ta‘minlash** – Mahalliy ishlab chiqarish importga qaramlikni kamaytiradi, shu orqali mamlakat tashqi iqtisodiy bosimlardan ko‘proq himoyalangan bo‘ladi.

2. **Valyuta tejalishi** – Mahalliy mahsulotlar ishlab chiqarish xorijiy mahsulotlarga sarflanadigan valyuta mablag‘larini ichki iqtisodiyotda saqlab qoladi.

3. **Sanoat rivoji** – Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarish ko‘plab sanoat tarmoqlarining rivojlanishiga turtki beradi.

4. **Bandlik darajasini oshirish** – Mahalliy korxonalar ko‘payishi yangi ish o‘rinlari yaratadi.

5. **Texnologik taraqqiyot** – Ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish texnologiyalarni modernizatsiya qilishni talab etadi, bu esa ilm-fan yutuqlarini ishlab chiqarishga keng tatbiq etish imkonini beradi.

2. O‘zbekiston sharoitida import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishning imkoniyatlari

O'zbekistonning iqtisodiy salohiyati ushbu strategiyani amalga oshirish uchun qator ustunliklarga ega:

- **Boy tabiiy resurslar** – neft, gaz, rangli va qora metallar, paxta, ipak, qishloq xo'jaligi mahsulotlari.

- **Strategik geografik joylashuv** – Yevropa va Osiyo o'rtasida joylashganligi tranzit va eksport imkoniyatlarini kengaytiradi.

- **Yosh va mehnatga layoqatli aholi** – Ishchi kuchining yetarliligi ishlab chiqarish hajmini oshirishga imkon beradi.

- **Davlat qo'llab-quvvatlashi** – Investitsiya loyihalariga soliq va bojxona imtiyozlari berilishi.

- **Ichki bozor hajmi** – 36 milliondan ortiq aholi ichki talabni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Misol uchun, O'zbekistonda so'nggi yillarda avtomobilsozlik, maishiy texnika, farmatsevtika, to'qimachilik, oziq-ovqat sanoati kabi sohalarda import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish bo'yicha yirik loyihalar amalga oshirildi. Bu nafaqat ichki ehtiyojlarni qoplash, balki eksport hajmini oshirish imkonini ham yaratdi.

3. Import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishning asosiy muammolari

Shu bilan birga, mazkur strategiya qator muammolar bilan ham yuzma-yuz bo'lishi mumkin:

- 1. **Texnologik orqada qolish** – Ba'zi sohalarda ishlab chiqarish jarayonlari eskirgan texnologiyalarga asoslangan bo'lib, mahsulot sifati xalqaro standartlarga mos kelmasligi mumkin.

- 2. **Raqobatbardoshlikning pastligi** – Mahalliy mahsulotlar narxi yoki sifati jihatidan import o'rnini to'liq bosolmasligi.

- 3. **Xomashyo yetishmasligi** – Ayrim tarmoqlar uchun zarur xomashyo faqat import orqali olinadi.

- 4. **Moliyalashtirish masalalari** – Yangi ishlab chiqarish loyihalarini boshlash katta kapital talab etadi.

- 5. **Bozor infratuzilmasining rivojlanmaganligi** – Logistika, transport, saqlash tizimlari yetarli darajada mukammal emasligi mahsulot yetkazib berishni qiyinlashtiradi.

4. Muammolarni hal etish bo'yicha takliflar

Import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni samarali yo'lga qo'yish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim:

- **Texnologik modernizatsiya** – Zamonaviy ishlab chiqarish uskunalari joriy etish va ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga sarmoya kiritish.
- **Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni rag'batlantirish** – Soliq imtiyozlari, subsidiyalar, kreditlarning foiz stavkasini pasaytirish.
- **Kadrlar malakasini oshirish** – Texnik bilim va ko'nikmalarni zamon talabiga moslashtirish.
- **Kooperatsiya aloqalarini rivojlantirish** – Yirik korxonalar va kichik biznes o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish.
- **Eksportga yo'naltirish** – Ichki bozorni to'ldirish bilan birga ortiqcha mahsulotni xorij bozorlariga chiqarish.

Xulosa

Import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, ichki bozorni rivojlantirish, valyuta oqimini ichkarida saqlash va yangi ish o'rinlari yaratishda muhim o'rin tutadi. O'zbekiston uchun bu yo'nalish nafaqat iqtisodiy foyda, balki sanoat va texnologik taraqqiyotning strategik yo'nalishidir.

Biroq, samarali natijalarga erishish uchun ishlab chiqarish texnologiyalarini yangilash, raqobatbardoshlikni oshirish, xomashyo va logistika muammolarini bartaraf etish zarur. Shu tarzda, import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish uzoq muddatli va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy omillardan biriga aylanishi mumkin.